
”större frihet att älska än de stackars heterosexuella”

Homosexuell organisering på det sena 1960-talet

Karin Lindeqvist

Det är lätt att uppfatta 1960-talet som ett slags mellanperiod i homosexuell samtidshistoria. De organisationer som hade bildats på 50-talet förblev små och försiktiga i sin framtoning och tog inte sällan avstånd från 60-talets radikala strömningar. Men som den amerikanske historikern John D’Emilio (1998) visat skedde en subkulturell radikaliserings vid sidan av dem. Värderingar och strategier, som argumentation för att man skall vara stolt över sin homosexualitet, komma ut öppet och konfrontera fördomar med kamp och humor, vilka vanligen förknippats med perioden efter Stone-wallupproret 1969, började i själva verket formuleras redan under 60-talets senare del. Samma mönster kan även skönjas i Sverige. Den etablerade organisationen RFSL hade låg aktivitet och 1965 ’förstummades’ förbundet i och med att man tvingades lägga ner sin mångåriga tidskrift *Följeslagaren*. Denna hade varit försiktig i sin framtoning och var i den samtida sexualdebatten en närmast konservativ röst. Inte förrän i början av 70-talet skedde en revitalisering delvis inspirerad av gay liberation-ideologin. Vid sidan av RFSL skedde emellertid förändringar, t.ex. började ett kommersiellt nöjesliv etableras (Lindholm, Nilsson 2002) och det fanns dessutom en aktiv och mångsidig homosexuell organisering utanför RFSL som hittills inte uppmärksammats av forskningen, en organisering jag här kallar Akro-gruppen. Verksamheten riktade sig främst till män och den inkluderade utgivningen av en kommersiell homosexuell tidskrift, *Homo International Magazine*, ett förlag som gav ut homosexuell litteratur, Akro-förlaget, och en brev- och sällskapsklubb, Homo Club, med medlemmar över hela landet och även i utlandet.

I denna artikel presenteras Akro-gruppens och Homo Clubs verksamhet och ideologiska inriktning. Utifrån de skrifter som publicerades av gruppen gör jag en analys av hur man förstod homosexualitet och var man sökte kunskap om den, hur man förhöll sig till homofobi och moralism samt hur man såg på skillnader/liheter mellan kvinnor och män, femininitet och maskulinitet. Vissa jämförelser görs med *Följeslagaren* samt sexliberala debattörer, främst Henning Pallesen (1964) och Lars Ullerstam (1964) vilka talade för tolerans mot homo-

sexuella, men även andra såsom de beskrivs i Lena Lennerheds avhandling *Frihet att njuta* (1994). En viktig skillnad mellan Akro-gruppen och de övriga ligger i att man vände sig till olika grupper och i olika syften. Pallesen och andra debattörer riktade sig till heterosexuella för att få till stånd en attitydförändring och även *Följeslagaren* såg som sin viktigaste uppgift att informera om homosexualitet. Akro-gruppens skrifter däremot var framförallt avsedda som erotisk nöjesläsning och tonfallet och materialvalet präglas av det. Inte sällan riktar man sig med ett direkt du-tilltal till en homosexuell läsare.

Akro-gruppen – ”från de hetaste orgier till mera romantiska kärleksäventyr”

Tidskriften *Homo International Magazine*, Akro-förlaget och Homo Club startades och drevs av en grupp homo- och bisexuella män i Norrköping.¹ En central gestalt var Carl Rådemyr och han har gett bakgrundsinformation om verksamheten. Bland skribenterna fanns en kvinna, som skrev under pseudonymen Carina Höfding och som beskrev sig som invandrad från ett östblocksland. Hon skrev i tidningen och bidrog med noveller i novellsamlingen *H 6 – Homosexuell kärlek* (1968). Eftersom hennes röst är den enda kvinnliga ägnar jag den särskild uppmärksamhet.² Baksidestexten på *H 6 – Homosexuell kärlek* hävdar att den sträcker sig ”från de hetaste orgier till mera romantiska kärleksäventyr” och det kan också gälla som beskrivning av hela förlagsverksamhetens ambition. Den första bok man publicerade var en roman med homosexuellt tema *Mr. Noman* (1962) av Carl Regman (pseudonym för Carl Rådemyr). Vidare gav man ut bl.a. *Konsten att älska annorlunda. Den homosexuella erotikern* (1966) av Regman, som kombinerar sexualpolitisk argumentation, allmänna upplysningar om bl.a. homosexuella organisationer, lagstiftning i olika länder och utländska tidskrifter, med handledning i sexualteknik för män. Dessutom publicerades novellsamlingen *Män som mötas* (1965) och de pornografiska småskrifterna *Gay Homo Special* (1968) och *Male Petting Art* (1968), *Sex Camp* (1968) samt en samling erotiska teckningar *Kärlek annorlunda i bild* (1968). Tidskriften *Homo International Magazine* (här förkortad *HIM*) kom ut med sammanlagt fem nummer mellan 1966 och 1969 och är med all sannolikhet den första svenska kommersiella tidskriften för homosexuella. Den var påkostad och omfattningsrik med ett blandat innehåll. Mycket av materialet var pornografiskt – bilder, noveller, teckningar – men det fanns också debattartiklar, recensioner, modereportage och medicinska råd samt en stor kontaktannonseravdelning. I första numret anger man som sin inriktning att vara ”forum för radikal samhälls- och kulturdebatt, främst när det gäller de moraliska frågorna” och anger som sin målsättning dels konkreta reformer som att avskaffa diskriminering i lagen av homosexuella, dels mer ideologiska syften som att arbeta

för att äktenskapssystemet avskaffas. Den lagstiftningsfråga man främst uppmärksammade var de högre åldersgränserna för homosexuella relationer. Huvuddelen av materialet riktar sig till män men i de tre första numren skrev Carina Höfding i en särskild kvinnospalt, ”Oss kvinnor emellan”. Man hade uppenbarligen kvinnliga läsare för en liten del, omkring en tjugondel, av kontaktannonserna är från kvinnor. *HIM* distribuerades via prenumerationer och framförallt lösnummerförsäljning i affärer som sålde pornografi.

Homo Club – ”chansen att få Dina önskemål och drömmar uppfyllda”

Vid sidan av förlagsverksamheten startade Akro-gruppen 1966 Homo Club, den ”moderna klubben för de erotiska minoriteterna”, en brev- och sällskapsklubb. Den var öppen för både kvinnor och män, det enda inträdeskravet var att man skulle vara ”homofil eller bifil och fyllda 18 år” (*HIM* 1968:3 bilaga). Verksamheten gick ut på att förmedla kontakter och fungerade så att den blivande medlemmen fyllde i en anmälningsblankett med olika personuppgifter: t.ex. om man var homo- eller bifil, gift eller ogift, om man hade bil, om man kunde ordna träffar i sin bostad och vilka ens (erotiska) intressen var, om man var maskulin eller feminin och vilken typ man vill ha kontakt med. Dessa anmälningar redigerades sedan till listor med kontaktannonser som skickades ut till medlemmarna. Listorna sammanställdes också i sammanlagt tre tryckta häften, *Homo Kontakt* (här förkortad *HK*), där också verksamheten presenterades. Sammanlagt hade man över 1 000 medlemmar/annonsörer varav bara 4 procent var kvinnor. Homo Club var inte en förening i formell mening utan en organisering med informell, sluten och decentraliserad struktur. Informell i det avseendet att man inte hade den traditionella föreningens av årsmöte vald styrelse, medlemsmöten osv. Den var sluten i så måtto att då det inte fanns någon fastställd beslutsordning hade medlemmarna heller inga formella möjligheter att påverka inriktningen. Dock skulle verksamheten vara decentraliserad i ”en mycket fri föreningsbildning” (*HIM* 1968:3 bilaga). Man avsåg att det skulle bildas lokala grupper i olika städer och att medlemmarna själva skulle ordna träffar och ta emot resande i sina hem. Det är stöd och social och sexuell gemenskap som står i centrum:

Vad Du än bor i landet har Du chansen att få Dina önskemål och drömmar uppfyllda – antingen Du vill ha en sexpartner eller söker någon för varaktig vänskap. Medlemmarna i HOMO CLUB har ett gemensamt: de är alla intresserade av kärlek med personer av samma kön. HOMO CLUB är också en sexklubb. Vi förmedlar bekantskaper, vi vill hjälpa, stödja och inspirera. Framför allt vill vi att Du skall trivas med oss. Du behöver aldrig känna Dig ensam och övergiven. Du skall alltid ha möjligheten att kontakta oss (*HK* 1968:1 sid. 3)

Omsorgen om medlemmarnas sexuella önskningar betonas särskilt och man är beredd att ordna sammankomster ”för mera frigjorda medlemmar, som kräver något extra i intim miljö” (HK 1968:1 sid. 3). Kontaktlistorna ger intryck av ett väl utbyggt nätverk, bl.a. fanns det kontaktmän över hela landet, som i samarbete med klubben skulle ordna träffar på sin ort. Som nämnts var andelen kvinnor låg och det fanns bara en enda kvinnlig ’kontaktman’ (i Sundsvall) (HK 1968:1 sid. 21).

Före 1970-talet var det mycket ovanligt med rockmärken eller symboler för att visa att man var lesbisk eller bög. Men Homo Club introducerade redan på 1960-talet ett klubbmärke för att signalera bärarens tillhörighet. Märket var 2 cm i diameter och hade röd kant på grön botten och en pil som pekade upp, avsedd som en symbol för strävan mot förändring. Det finns omnämnt, men inte avbildat i kontaktlistorna, det var ju inte fråga om att berätta ’för hela världen’ utan om ett kodat budskap. Som det står i annonsen:

Nu skall det bli lättare för medlemmarna i HOMO CLUB att känna igen varandra. Vi lanserar ett klubbmärke som vi tror ska ”slå”. Vi vill inte säga hur det ser ut, men alla som skickar in nedanstående kupong [...], får det nya märket, som lätt kan fästas på rockuppslaget eller på annat lämpligt ställe. [...] Lite hemlighetsfulla måste vi vara, men när Ni bär detta märke och signalerar ”kontakt”, så bör det också bli lättare att få kontakt med likasinnade. (HK 1968:2 sid. 13).

Citatet visar hur känslig man ansåg information om någons homosexualitet vara. Men å andra sidan är själva beredskapen, idén att ’märka ut sig’ tecken på en positiv identifikation.

Klubben bedrev också en viss utåtriktad verksamhet. Efter att två män i Rotterdam genomgått en välsignelseakt i kyrkan ville man ”pröva läget i Sverige” och försökte få in en förlovningsannons för två män i olika dagstidningar – ingen tidning var dock beredd att publicera en sådan annons (HIM 1969:4 sid. 11). Man skickade en enkät till riksdagspartierna med frågor om hur de ställde sig till att jämställa åldersgränserna för homo- och heterosexuella relationer (HIM 1969:5 sid. 11-13). Verksamheten fortsatte i begränsad omfattning en bit in på 70-talet men avstannade så småningom då man upplevde att den blev mindre nödvändig sedan det bildats många nya lokalavdelningar i RFSL och klubbverksamheten blev mer öppen.

Homosexualitet – ”denna underbara förmåga”

Akro-gruppens skrifter är uppenbarligen påverkade av sexliberalismens syn på sexualitet som en positiv livskraft som individen har rätt att njuta av i frihet, utan inblandning från myndigheter och sexualfientlig moralism (Lennerhed, 1994). Rätten till den individuella (homo)sexuella utlevelsen är i centrum för

hela verksamheten. En bärande tanke är att homosexualitet är en positiv egenskap och att det homosexuella begäret skall bejakas och individen leva ett "lyckligt och njutningsfullt homosexuellt kärleksliv" (*HIM* 1966:1 sid. 61). Frågan om homosexualitetens orsaker som hade engagerat både sexliberala debattörer och *Följeslagarens* skribenter (Lindeqvist 2001) väckte inget större intresse i Akro-gruppens skrifter. Den enda gången man diskuterar frågan är i argumentationen mot lagens högre åldersgränser för homosexuella relationer för att bevisa att det inte går att förföra någon till homosexualitet eftersom "den sexuella präglingen [...] sker långt före puberteten" (*HIM* 1967:2 sid. 10). Här dras alltså en otvetydig skiljelinje mellan homo- och heterosexuella relationer. Men samtidigt finns en tydlig tendens att luckra upp gränserna mellan sexualiteter. I t.ex. häftet *Sex-Camp* (1968) har ingen sexualitet företräde utan lesbiska, homo- och heterosexuella porrbilder varvas med bilder av en transvestit och en uniformerad man utan byxor med icke-pornografiska, men ändå sexuellt laddade, bilder som ett gammaldags bröllopskort och en gruppbild med gardister, med ett kort på gårdskatten och en bild av ett undervisningsskelett i schalet till ett potpurri av begär, fantasi och förklädnader. Ett manipulerat foto av en naken kvinna med stora bröst och en penis mellan sina kvinnligt rundade höfter skapar en pervers, gränslös kroppslighet. Sexualiteten förlorar sitt allvar och sin entydighet och blir en ta-fatt-lek av betydelse. I *HIM* förekommer även heterosexuella porrbilder och en tecknad heterosexuell "klassisk svensk sexserie". En artikel om preventivmedel illustreras av en homoerotisk bild (*HIM* 1966:1, sid. 12). Detta ser jag som en anti-moralistisk strategi (se vidare nedan). Den primära skiljelinjen går inte mellan olika sexualiteter utan mellan moralister och icke-moralister.

I gestaltningen av homosexualitet hade *Följeslagaren* framförallt fokuserat på problemen i en homosexuell existens och även Pallesen (1964) beskriver med mörkt patos homosexuellas svåra livsvillkor. Även i Akro-gruppens skrifter blir svårigheter belysta, det gäller särskilt problemen med de högre åldersgränserna och riskerna för utpressning som de för med sig. Homosexuellas ensamhet, svårigheter att träffa andra och brist på institutionella ramar för samlevnad nämns också. Stundtals kan man dock förnimma en ironisk distans till allt tal om problem som i novellen "Vår man i Hamburg" i *HIM* där en ung man på erotiska äventyr hamnar på en spännande bar:

Där jag sitter uppkrupen på min barstol och ser alla snygga pojkar som på intet sätt följer varför de är där, och dessutom hör musiken, franska och tyska schlager, ja då undrar jag om det är sant. Är jag verkligen vaken? Aldrig förr har jag kunnat föreställa mig att så många snygga pojkar har samma problem som jag. (*HIM* 1968:3 sid. 17)

Det finns dock en långt mycket starkare tendens att lyfta fram det positiva med att vara homosexuell. Det kan vara en sprudlande insändare i tidningen där det talas om en "storartad" livssituation som homosexuell (*HIM* 1968:3 sid. 31) eller kärnfulla läsarhälsningar: "Homosexualitet är toppen" (*HIM* 1968:4 sid. 29). Carina Höfding och Regman ser det rent av som en fördel att vara homosexuell. Den förra skriver att hon tycker "synd om [sina] medmänniskor" som inte som hon genom konfrontationen med intolerans blivit starkare än de flesta, lärd och skarpsynt (*HIM* 1968:3 sid. 41). Den senare pekar i boken *Konsten att älska annorlunda* på ett mer provocerande plusvärde – man slipper gifta sig med alla tråkigheter det medför; "homosexuella har kanske större frihet att älska än de stackars heterosexuella som är slavbundna av äktenskapssystemet" (Regman 1966 sid. 37). Igenom hela texten ger han en bild av att det är lätt att vara homosexuell (man): det finns många och okomplicerade sätt att få kontakt med andra och samhällets attityder har aldrig varit så öppna. Problemen är betingade av samhällets negativa attityder och kan lösas. Ensamhet och isolering kan brytas och den moderna världen är den homosexuelles allierade: "Använd de moderna kommunikationsmedlen att förflytta din person till homosexuella mötescentra, till städer där homosexuella föreningar och klubbar finns, lär dig språk och res ut!" (Regman 1966 sid. 29). Ännu viktigare är att han klart formulerar att homosexualitet i sig är en tillgång, något som individen bör bejaka:

Du som är homosexuell skall känna dig lycklig därför att du har denna underbara förmåga att kunna älska en individ av ditt eget kön! Du skall bejaka denna förmåga. Du skall lära dig trivas med tillvaron i denna din egenskap. Du skall bli öppnare, djärvare, frimodigare! Du skall veta vilka väldiga möjligheter som öppnar sig i vår nya, moderna värld just för dig! (Regman 1966 sid. 44)

Det är framförallt, och inte oväntat i övervägande pornografiskt material, den homosexuella sexualitetens värde som framhålls. Den är njutningsfylld, tillfredsställande och lättillgänglig. Genom bildmaterialet ges homosexuell aktivitet konkret trovärdig fysisk gestalt. En del foton är professionella modellbilder men andra är mer amatörmässiga kort på inte fullt så gudalika ynglingar som i bildnovellen i *Male Petting Art* som följer två tämligen oglamorösa unga mäns väg till sex i tryggt vardaglig svensk hemmiljö – homosex kan således pågå i lägenheter och sängar som ser alldeles vanliga ut, som en alldeles vanlig aktivitet, mellan alldeles vanliga personer som har alldeles vanliga strumpor. Den homosexuella erotiken kan även framhållas som överlägsen heterosexuell. "Det finns kanske någonting i det kvinnliga som bara kan förstås av en homosexuell kvinna, liksom det verkligt attraktiva hos mannen bäst kan förstås av en annan man, som får älska honom." (Regman 1966 sid. 38) Höfding ger lesbisk erotik

en förlösande kraft i sin novell ”Maca - gatflickan”: ”Hon älskade mig som om hon bara hade älskat på detta sätt i hela sitt liv – fast det var nytt för henne. [...] Hon blev frisläppt från någonting jag inte kunde definiera.” (Regman red. 1968 sid. 148) Enligt Lennerhed såg sexliberalerna sexualitet i mycket som något inomindividuellt och ”inte något som utspelar sig mellan människor” (Lennerhed 1996 sid. 240). De aktuella texterna ser däremot sexualitet i hög grad som ett samspel. Vid sidan av tipsen om samlagsställningar o.dyl. i *Konsten att älska annorlunda* finns reflektioner om samlevnad med en annan människa, om hänsyn och respekt i kärleksrelationer. Också i de fiktiva texterna gestaltas problem och glädjeämnen i homosexuella förhållanden. Detta kan bero på att för homosexuella fanns inga traditionella relationsmönster att ta avstånd från utan homosexualitet hade tvärtom alltid diskuterats som just ett inomindividuellt problem. Det radikala blev då att framställa den som en dynamik mellan människor.

Ytterligare en sak som bidrar till den positiva bilden är den lätta och skämtsamma tonen mycket av materialet hålls i – homosexualitet är inte något bekymmersamt det måste skrivas allvarsamt om. Man avslutar t.ex. en notis om att ett reseföretag har börjat ordna särskilda sällskapsresor för (heterosexuella) ensamstående med ett förslag att ordna sådana även för homosexuella till olika attraktiva platser. ”Eller varför inte gemensamma promenader till Humlegården?” (*HIM* 1966:1 sid. 15).

En annan aspekt på förståelsen av homosexualitet är var man finner kunskap om den. I *Följeslagaren* rapporterades okommenterat olika vetenskapliga teorier och man visar stor respekt för ’experternas’ åsikter. Förbundet ordnade t.ex. en föreläsning med en heterosexuell psykolog som skulle berätta om ”homosexualiteten ur psykologisk synvinkel” (*Följeslagaren* 1963:1 sid. 8). Pallesen (1964) söker också stöd för sina argument i den moderna vetenskapens rön. Den kunskap som förmedlas i Akro-gruppens texter utgår däremot från levd erfarenhet och man ser sig själva som experterna. Regman skriver en hel upplysningsbok i vilken han avvisar erkända ’sanningar’ som att ”den homosexuelle egentligen inte är lycklig med sin avvikande drift” (Regman 1966 sid. 17) utan att hänvisa till annan auktoritet än sin egen personliga erfarenhet. Om forskningsteorier inte överensstämmer med hans iakttagelser blir de obekymrat avfärdade som ”kvalificerat nonsens” (Regman 1966 sid. 115).

Homofobi – ”acceptera aldrig att bli hackkyckling”

Negativa attityder mot homosexualitet och andra ’avvikelser’ jämföras som Lennerhed visar (Lennerhed 1996) i Pallesens och Ullerstams böcker med rasfördomar och man talar om minoritetsproblem i det ”erotiska privilegiesamhället” (Ullerstam 1964 sid. 13). I *Följeslagaren* finns en tydlig tendens att se homofobi

som ett missförstånd som kunde rättas till med upplysning och ökad kunskap. Akro-gruppen diskuterar inte homofobin som sådan utan man exponerar istället de svårigheter som fördomar uppställer. Ibland är tonfallet lätt som när man med skämtsamt förtrytelse berättar hur *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* i en annons för tidskriften omformulerade dess namn till "Man = av samma slag" istället för Homo. "[L]öjligt, när moralcensuren [...] tvingar folk att läsa rebusar av denna typ", konstaterar man (*HIM* 1968:4 sid. 13). Allvarigare blir stämningläget när man talar om svårigheter i homosexuella relationer, om "den okunnighet och fördomsfullhet och det förakt som omvärlden mobiliserar mot kärleken mellan homosexuella" (*HIM* 1968:4 sid. 15) och framförallt om följderna av de högre åldersgränserna som kan leda till "fler utpressningsfall, svåra polisövergrepp, ökande självmordstendenser" (*HIM* 1966:1 sid. 18). De problem man urskiljer rör framförallt män och Regman postulerar att det är den manliga homosexualiteten som "måste kämpa mot de flesta fördomar" (Regman 1966 sid. 5). I den enda kvinnliga skribentens texter finns dock ingen antydning om att lesbiskas situation skiljer sig från mäns. Tvärtom beskriver hon hur hennes lovande karriär som sitt lands första kvinnliga fallskärmshoppare och flyglärare ödelades när hennes lesbiskhet blev känd (*HIM* 1966:1 sid. 37). Hon snarare antyder att lesbiska som kvinnor har en svagare position när hon i en novell låter jag-personen sörja över att hon som kvinna inte hade samma möjligheter att ge kvinnan hon älskade och hennes barn en trygg tillvaro (Regman red. 1968 sid. 132). Ingen av de problem som diskuteras ses dock som betingade av homosexualiteten i sig utan beroende av omgivningens attityder.

D'Emilio menar att komma ut-begreppet var en av de viktigaste inslagen i gay liberation-ideologin på 1970-talet. Från att tidigare ha uppfattats som ett privat beslut som inte rekommenderades av ledarna för de homofila organisationerna blev det en politisk handling och inte minst en personlig frigörelsehandling som medförde stora vinster för individen (D'Emilio 1998). Komma ut var knappast ett uttryck som användes i Sverige på 60-talet och i materialet finns ingen beteckning på aktiviteten att berätta om sin homosexualitet. *Följeslagarens* attityd liknar äldre amerikanska homofila grupper och tanken att öppet diskutera egen eller annans homosexualitet förfaller närmast opassande, "en indiskretion" (*Följeslagaren* 1965:4 sid. 3). Akro-gruppens texter pekar däremot på öppenhet som en möjlighet och en strategi och det finns inslag som framställer detta att tala om sin homosexualitet som en positiv handling med gynnsamma effekter både för en själv och för det homosexuella kollektivet. Det är framförallt Regman som i *Konsten att älska annorlunda* argumenterar för en större öppenhet. Han slår fast att tiden är mogen för homosexuella att visa att de har lika stor rätt att älska: "Först nu kan vi våga öppet hävda den rätten." (Regman 1966 sid. 44) Men det är en villkorad öppenhet med en spe-

cifik inriktning som följande citat, från ett avsnitt om hur man knyter kontakter i parker, visar:

Du skall gå arm i arm med din homosexuelle vän [...], sätta er på en bänk mitt framför näsan på ett heterosexuellt kärlekspar och krama om varandra och kyssa varandra klockan tolv på natten! Ni har lika stor rätt att gå där de heterosexuella går, och ni behöver inte smyga er undan i buskarna. (Regman 1966 sid. 28)

Det är alltså en speciell slags öppenhet, en synlighet i mörker, i syfte att underlätta den sexuella kontakten. I natten, i en sexuellt kodat sfär skall man skapa utrymme för samkönade ömhetsbetygelser, men knappast i dagsljuset, i en park som inte främst är ett erotiskt lektrum. Samma fokus finns i visionen om ett mer kollektivt handlande: "Kanske får de homosexuella en dag sådant mod, att de öppet kan demonstrera på gator och i parker, att de har rätt att vistas där och rätt att knyta kontakter där, under alla tider på dygnet, och att det inte bara är heterosexuella hångelpar som har tillåtelse att svärma." (Regman 1966 sid. 97) Men Regman för också en mer politiserad argumentation som inte enbart gäller rätten till sexuell utlevelse. Han pekar på det enskilda ställningstagandets betydelse för att ändra allmänhetens attityder. "Anonymitetskomplexet måste arbetas bort. Det finns ingen annan utväg, om de homosexuella vill vinna respekt – och förståelse." (Regman 1966 sid. 99) Vad som framhålls är inte så mycket ett direkt öppet deklarerande: "Du behöver aldrig säga, att du är homosexuell, om du inte vill tåga in i historien som en av de stora bekännarna" utan det är mer en fråga om solidarisk hållning: "Du skall stå på de homosexuellas sida (dina gelikars sida) och inte krypa undan." (Regman 1966 sid. 100) Fast det i citatet ovan om bekännare låter hart när omöjligt fortsätter argumentet med att visa att i vissa situationer när det "tisslas och tasslas" är det bästa för individen att "ta tjuren vid hornen":

Kryp inte undan! Acceptera aldrig att bli hackkyckling! Det är betydligt lättare nu, när så många författare och experter öppet försvarar din sak! [...] Det är lättare att vara homosexuell i Sverige i dag än vad det någonsin varit! Det har hänt mera de sista tio åren än på flera hundra år dessförinnan. Det är lättare för de homosexuella att träffas. Det är bättre med föreningar och klubbar och vägledande litteratur. Det är inte så himla märkvärdigt att vara homosexuell längre! Därför behöver du själv inte vara så ängslig om din anonymitet. (Regman 1966 sid. 101)

Här finns alltså ett sådant inslag av personlig vinst som D'Emilio menade karaktäriserade 70-talets komma ut-begrepp. Genom att, med stöd i ett utbyggt homosexuellt nätverk och ett förändrat samhällsklimat, stå för sin homosexualitet slipper man 'ängslas' och vara en 'hackkyckling'. Homofobi kan således bekämpas och individen förändra sin situation genom ökad öppenhet. Stöd

och inspiration kan man sålunda finna hos andra homosexuella. ”Du skall finna kamratskap och vänskap, solidaritet, hjälpsamhet, förståelse, ömhet och värme, och du skall gå ut som en fri människa med rak rygg (eller åtminstone avlastad några av dina värsta mindervärdeskomplex).” (Regman 1966 sid. 30)

Moralism – ”faror och risker ett hejdlöst sexande medför”

1960-talet var en tid då man sprängde porrvarlar och Akro-gruppens skrifter gör vad de kan för att hjälpa till i sprängningsarbetet. Man var oftast avsiktligt provocerande och angrepp med stor lust sexualfientliga åsikter och alla former av censur. Det var framförallt två grupper vars värderingar man vände sig mot, ”moralister” och kristna. Vilka man menar med moralister framgår inte utan det är närmast ett samlingsbegrepp på personer vars åsikter i sexuella frågor man ogillar. Dessa två grupper var också måltavlor för sexliberalerna (Lennerhed 1996) och t.ex. Pallesens tonfall i angreppen är mestadels allvarligt och uppbragt för att visa hur illa ”moralligister” (Pallesen 1964 sid. 38) skadar människor. I Akro-gruppens skrifter kan tonen också vara förbittrad och känsloladdad men denna tyngre retorik är inte på långt när så vanlig som en humoristisk, ironisk och respektlös. Oftast väljer man att oskadliggöra motståndarnas argument genom att förlöjliga dem, istället för att gå i polemik. Ett favorittema är att visa moralisters förtjusning i att bli indignerade. Följande beskrivning är ett typisk exempel:

Det mest kännetecknade för moralisten är hans eller hennes aldeles enorma nyfikenhet. Moralisten måste prompt läsa den allra värsta porrmörjan och jaga efter de allra värsta porrkorten. Han (eller hon) måste absolut tränga sig in i den illegala nattklubben och utsätta sig för alla de faror och risker som ett hejdlöst sexande (det kallas orgier) medför. Sen gäller det att springa iväg till polisen så fort benen hinner och berätta om allt det gräsliga man varit med om – vilka hemska böcker man läst, vilka hemska filmer man sett, hur många samlag man varit vittne till osv. (*HIM* 1967:2)

HIM avfärdar likaledes Opinionsgruppen för skärpt filmcensur, som arbetade för en skärpning av sedlighetsbestämmelserna, så att det alltid skulle anses sedlighetsförnedrande att visa könsdelar, samlagsscener och ”homofilitet” osv., med ett antagande att deras agerande motiverades av att gruppmedlemmarnas ”könsdelar” nog var ”mera anskrämliga än hos vanliga människor”. Och man erbjuder sig retsamt att publicera nakenbilder på gruppen för bedömning av detta (*HIM* 1968:4 sid. 14).

Det är i synnerhet i den religiösa kritiken man anstränger sig för att vara provokativ och anstötlig. När man t.ex. i *HIM* protesterar mot tanken att pornografin skulle göra halt inför religiösa föreställningar skriver man: ”Varför skulle man inte kunna tänka sig lite änglaktull? [...] Vi vill försvara rätten att skriva
30

om Jesu stå kuk, Jesu sexorgier med skökor och apostlar och saftiga samlag i himmelriket.” (*HIM* 1967:2 sid. 14) En teckning i den pornografiska *Kärlek annorlunda i bild* föreställer sodomitiska munkar och en annan kan ge associationer till Jesus och lärjungarna. Vid något tillfälle berör man situationen för kristna homosexuella och när man vänder sig till kyrkan i denna sak blir enbart tonfallet seriöst och emotionellt: ”Genom er hatiska och fördömande inställning, genom er intolerans och er okunnighet, gör ni de homosexuella, som vill tro på er förkunnelse, ännu mer isolerade, ensamma och utanför” (*HIM* 1968:3 sid. 10). Det sammanlagda intrycket är emellertid att sexualfientlighet och moralism bekämpas med humor och genom att man förlöjligar sina motståndare.

Kvinnor och män, femininitet och maskulinitet – ”kvinnokönsrollsdebattörer kom och hjälp oss!”

Historiker har visat på tydliga skillnader i hur homosexuella kvinnor och män levde (Norrhem 2001; Lindholm, Nilsson 2002). I Carina Höfdings texter finns dock ingen antydning till att kvinnor är homosexuella på ett annat sätt än män. Som nämnts ovan motsäger hon att situationen för lesbiska skulle vara lättare. Kvinnlig sexualitet framhåller hon som lika stark och pockande som manlig. ”Jag är besatt av dig [...] min kropp är het och lider och åtrår din” skriver hon t.ex. (*HIM* 1967:2 sid. 41). Höfdings texter är emellertid i princip de enda som berör lesbiskhet. Regman nämner lesbiska helt kort i *Konsten att älska annorlunda* med fokus på vad som skiljer dem från manliga homosexuella. Kvinnor ges heller inte någon vidare vägledning i ’konsten att älska annorlunda’ utan får nöja sig med konstaterandet: ”De vanligaste sätten att älska för homosexuella kvinnor är en efterhärming av det heterosexuella samlaget, så att den ena ligger ovanpå den andra och clitoris stimuleras genom rörelserna, ömsesidig onani med händernas hjälp eller onani med tungas införande i slidöppningen.” (Regman 1966 sid. 106) Denna minst sagt oinspirerande beskrivning kan jämföras med de 20 sidor, med löftesrikt lockande mellanrubriker som ”Förspel”, ”Avklädning”, ”Den ömma föreningen” och ”Kyssten”, som ägnas manlig ”kärlekskonst”.

Maktförhållanden mellan könen i samhället intresserar man sig än mindre för. En artikel i *HIM* börjar ”Vi lever i ett manssamhälle” men det problematiska med det visar sig vara den ”äckliga kvinnokulten”, dvs. att reklam, filmannonser och porr är ”översvämmad av kvinnor” (*HIM* 1966:1 sid. 8f). Invändningen beror dock inte på att man tar avstånd från sexuell objektifiering utan på att det man vill se är ”vackra, söta gossar” istället. Men man är väl medveten om att det också finns en könsmaktsaspekt, en aspekt man markerar att man inte befattar sig med: ”Cecilia Nettelbrandt, Eva Moberg, Barbro Back-

berger och andra kvinnokönsrollsdebattörer kom och hjälp oss!” (HIM 1966:1 sid. 17).

Däremot sysselsätter frågor om femininitet och maskulinitet skribenterna mera. En inte sällan diskuterad aspekt på homosexualitet är om begäret till personer av det egna könet medför att man får det andra könets genuskaraktär. Få direkta resonemang förs om detta men man tycks ta för givet att det både förekommer genusöverskridande homosexuella och sådan som passar in i gängse genusmönster. Inte oväntat finns också en klar tendens av nedvärdera femininitet. Regman menar att: ”Homosexuella män kan känna en verklig stolthet över att vara just män. Därför tycker de att det är mindervärdigt och föraktligt att klä ut sig till kvinnor.” (Regman 1966 sid. 107f) Till femininitet kan kopplas egenskaper som passivitet och behov att underkasta sig, som i en novells beskrivning av en ung man: ”He was the typical girl-boy, masochistically enjoying the delights of enslavement to the rampant male.” (HIM 1967:2 sid. 29) Men finns det också mer tvetydiga genuspositioner. Flera teckningar i *Kärlek annorlunda i bild* visar män med olika feminina markörer, som långa naglar och ögonfransar, smycken, fylliga läppar, som samtidigt är mycket sexuellt aktiva och penetrerande. I en novell i *Gay Homo Special* menar berättaren att den arbetarklassyngling som är hans älskare nog inte är homosexuell egentligen utan bara blyg för flickor. Det förmodade heterosexuella begäret kan uppfattas som en markering av maskulinitet liksom ett arbetarklassyrke och ett oförfinat språk (jfr Nilsson, 1994). Men samtidigt beskrivs han som fysiskt mycket kvinnlig: ”varm och mjuk och len som en flicka [...]” med ”feminina läppar” (*Gay Homo Special* 1968 sid. 8) och han är den ’passive’ partnern vid analsamlag. Förväntningar på klass-, kön- och genusmönster ruckas alltså i denne flickaktige, icke-homofile verkstadsarbetare som låter sig penetreras av den medelklasskultiverade berättaren. Maskulinitet framställs dock genomgående som en eftersträvsvärd egenskap, laddad med positiva drag som kraftfullhet och ansvarskänsla.

Höfding placerar sig i en position mellan könen med övervikt åt det manliga och när hon beskriver hur hon vill ha en kärleksrelation låter hon som en välvillig, patriarkalisk husfader: ”Tänkte bilda mig en familj där jag arbetar, kvinnan har ett eller flera barn, jag försörjer dem, leker med dem [...]. Älskar deras mamma om nätterna, gör henne lycklig genom att låta henne vara mig likvärdig” (HIM 1968:3 sid. 42). Relationen är alltså strukturerad enligt en heterosexuell matris där ’kvinnan’ och ’mannen’ har givna roller. Särskilt märkliga är orden ”låter henne vara mig likvärdig”. Eftersom båda är kvinnor måste det finnas ett maktförhållande baserat inte på kön utan genus. Jagets maskulinitet i sig ger henne högre status än vad en feminin kvinna har. ’Mannen’ kan upphöja ’kvinnan’ till sin nivå, men ’kvinnan’ kan inte nå den själv.

Avslutning – "Aldrig kärlek i långkalsonger"

Sammanfattningsvis kan sägas att Akro-gruppens material börjar formulera en positiv manlig homosexuell identitet och man satte rätten till sexuell utlevelse i centrum. Denna rätt var också central för Homo Club som förmedlade sexuella och sociala kontakter. Medan *Följeslagaren* och sexliberala debattörer koncentrerat sig på problemen i en homosexuell existens betonade man möjligheterna och även homosexuell gemenskap. Det framstår som lätt, eller åtminstone lättare än någonsin förr, att vara homosexuell (man). Man pekade på delvis nya strategier – öppenhet och vissa former av utåtriktade aktioner – för att nå sina mål. Man menade vidare att attityder inte kan ändras med mindre homosexuella själva agerar. De politiska krav man drev, framförallt upphävandet av de högre åldersgränserna i lagen, motiverades av den övergripande ambitionen att undanröja hinder för sexuell utlevelse. Akro-gruppen förde också debatten på ett nytt sätt med respektlöshet och humor. Man var medvetet provokativ och uppkäftig i tonen och humor blev ett viktigt vapen för att bemöta motståndare och understryka det glädjefyllda i sexualiteten. Bilden av den plågade homosexuelle, hänvisad till erotikens bakgator bleknar när man läser sinnliga råd i "njutningskonst" uppblandade med Regmans skämtsamt förnumstiga påpekanden, som t.ex. vad gäller avklädning: "Aldrig kärlek i långkalsonger!" (Regman 1966 sid. 35). Lesbiska kvinnors situation uppmärksammades däremot nästan inte alls och man förhöll sig kallsinnig till tidens diskussioner om könsroller. Det finns lite i materialet som ger stöd åt en positiv lesbisk identitet, alltså en identitet som omfattar att vara både kvinna och homosexuell. En sådan identitetsbildning skedde troligen inte förrän en bit in på 1970-talet när kvinnor, delvis under inflytande av amerikansk lesbisk feminism, började organisera sig separat och med lesbiskhet sett i ett politiskt perspektiv.

Noter

¹ Viktiga förebilder till verksamheten och förlagets inriktning var dels de amerikanska s.k. modellmagasinen med ofta mycket estetiserade nakenbilder på män som började komma ut på 1950-talet, dels de danska tidskrifterna *Male Models*, *Eos* och *Vennen* som också började ges ut vid denna tid. *Vennen* gavs från början ut av det danska Forbundet af 1948 medan de övriga två var kommersiella. De danska pionjärerna Axel och Egil Axgil startade efter utslutningen från det danska förbundet på 1950-talet en kontaktförmedling/förening, IHWO, knuten till den av dem utgivna *Male Models*, som troligen utgjorde mönster för den svenska Homo Club.

² Höfding skrev även i den av Axgils förlag startade svenska tidskriften *Viking*, senare *Revolt*. I den feministiskt präglade artikeln "Funderingar över de homosexuella kvinnornas situation i Sverige" (*Viking* nr. 1 1970, sid. 35-38) diskuterar hon bl.a. den sällan uppmärksammade frågan om lesbiska mödrars situation samt strukturell köns- ojämlighet.

Litteratur

Denna artikel bygger på min C-uppsats i samtidshistoria "En underbar förmåga. Identitet och ideologi i homosexuell organisering 1966-1969". Södertörns högskola, Ht 2001.

Material utgivet av Akro-gruppen:

Gay Homo Special. Norrköping 1968.

Hawkes, Guy: *Män som mötas*. Norrköping 1965.

Homo International Magazine. 1966:1, 1967:2, 1968:3, 1968:4, 1969:5.

Homo Kontakt. 1968:1, 1968:2, 1969:3.

Male Petting Art. Norrköping 1968.

Pole, Percyval: *Kärlek annorlunda i bild. Del I*. Norrköping 1968

Regman, Carl: *Mr. Noman*. Norrköping 1962.

–: *Konsten att älska annorlunda. Den homosexuella erotiken*. Norrköping 1966.

– (red.): *H 6 – Homosexuell kärlek*. Norrköping 1968.

Sex-Camp. Norrköping 1968.

Övrig litteratur:

D'Emilio, John: *Sexual politics, sexual communities. The making of a homosexual minority in the United States 1940-1970* (1983), 2nd ed. Chicago and London 1998.

Följeslagaren – Svensk homofil tidskrift. 1963:1, 1965:4.

Lennerhed, Lena: *Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm 1994.

Lindeqvist, Karin: "Den anpassade avvikelsen. En studie i homosexualitetsbegreppet i *Följeslagaren – Svensk homofil tidskrift*, 1961-1966" B-uppsats Vt 2001, Historiska institutionen, Södertörns högskola.

Lindholm, Margareta; Arne Nilsson: *En annan stad. Kvinnligt och manligt homoliv 1950-1980*. Göteborg 2002.

Norrhem, Svante: *Den hotfulla kärleken. Homosexualitet och vanlighetens betydelse*. Stockholm 2001.

Pallesen, Henning. *De avvikande*. Stockholm, 1964.

Ullerstam, Lars: *De erotiska minoriteterna*. Förlagsort ej angiven 1964.

Summary

In the middle of the 1960s a group of Swedish gay men, here called the Akro group, started a publishing company, a commercial magazine and an international correspondence and company club. Most of the material was pornographic and appealed to gay men. In the writings of the Akro group there was a new sense of enjoyment and pride in being a homosexual (man) that foreshadows some of the ideas of gay liberation in the 1970s. The group were clearly influenced by sexual liberalism and focused on the right to sexual fulfillment. It took a strong anti-moralistic and anti-clerical stance and argued forcefully against legal discrimination. On the other hand, the situation for lesbians or gender inequality, however, were hardly addressed at all.